

The article presents the new forms of the development of competence in the specialty in training future pedagogical staff. The author of the article emphasizes that together with upbringing and development of skills in subjects, it's necessary to form the competence in children during the lessons. With the purpose of performing it there were held experimental research works in academic subjects at the general educational schools, colleges and academic lyceums.

АХБОРОТЛАШТИРИШ ШАРОИТИДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ПЕДАГОГИНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИ

Д.А.Зарипова – катта ўқитувчи

Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари университети

Таянч сўзлар: инновация, инновацион фаолият, инновацион жараён, ахборотлаштириш, таълимнинг анъанавий тизими, таълимнинг инновацион тизими.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, инновационный процесс, информатизация, нетрадиционная система обучения, инновационная система обучения.

Key words: innovation, innovative activity, innovative process, informatization, nontraditional learning system, innovative learning system.

Бугунги кунда ривожланиш сезиларли даражада кузатишмоқда. Замонавий инсон ўз ҳаётини илмий-техник тараққиётнинг натижаларисиз, хусусан жамият учун оддий ҳол бўлиб қолган инновациясиз тасаввур қила олмайди. Кўпгина олимлар, инновация иқтисодий ва ижтимоий ривожланишнинг асосий ҳаракатланувчи кучи бўлади деб ҳисоблашади. «Барқарор ижтимоий-иқтисодий тараққиётни инновацион ривожланишсиз, кенг миқёсдаги илмий-техник кооперациясиз ва янги технологиялар, фан ва техника ютуқларисиз тасаввур қилиш мумкин эмас» [1].

Инновацион фаолият жаҳон ҳамжамиятини инсон ҳаёти ва фаолиятининг барча соҳаларига, шу жумладан таълимга сезиларли даражада таъсир этган ҳолда, ривожланишнинг янги ҳамда юқори босқичларга олиб келди. «Инновация» атамаси «inovatio» латинчадан олинган бўлиб, янгилик киритиш маъносини билдиради. Фалсафа атамаларининг луғатида ушбу атамга қуйидагича таъриф берилган: «Инновация – бу маданиятнинг ҳодисаси ҳисобланади, ҳодисалар ривожланишнинг дастлабки босқичлари амалга ошмас эди, лекин дастлабки босқичда юзага келган ва унда тан олинади («жамият мулкига айланади»); белгили шаклда ва (ёки) фаолиятда усуллар, механизмлар, натижалар, фаолиятнинг мазмунини ўзгартириш воситалари билан мустаҳкамланади» [3].

XX асрнинг ўрталарида замонавий жамият ахборот жамияти сифатида тавсифланади. Бу инсон фаолиятининг барча соҳаларида ахборот жараёнларнинг ўрни ўсишини билдиради, ахборотни ишлаб чиқиш, ишлов бериш, сақлаш ва ундан фойдаланиш учун ахборотга ва ахборот воситаларига бўлган эҳтиёж ошиб боради.

Таълим инноватикадаги асосий түшүнча бўлиб фаолиятнинг ушбу соҳасида амалга ошириладиган инновацион жараён ҳисобланади. Инновацион жараён – бу шароитлар учун долзарб ва мослашган ҳамда мўайян мезоналаг мос келадиган замонавий (ёки замон талабига мос келадиган) ғоялар (назариялар, методикалар, технологиялар ва шў қабила)ни яратиш, ўзлаштириш, фойдаланиш, тарқатиш бўйича мотивацияланган, мақсадга йўналтирилган ва англаган жараён ҳисобланади. Таълимнинг замонавий тизимида педагоглар томонидан ўз касбий вазифаларини бажариш, агар ўз касбий фаолиятида фақат аввал ўзлаштирилган методлардан фойдланилган ва ўз касбий даражасини оширмаган ҳолатда етарлича самарали эмас деб тан олинади. Иноят У., Бегимкулов У., Закирова Ф., Скиннер Б., Ершов А. ва бошқа олимларнинг бир қатор тадқиқот ишлари педагог фаолияти ва

таълим оловчилар учун имкониятларни очган ҳолда таълим тизими ва парадигмасини ўзгартириш учу насос бўлган таълимни ахборотлаштиришга бағишланган

Педагогнинг инновацион фаолиятини белгилайдиган таълим шакллари ва методларининг турларини ўрганган ҳолда 5350400 – АКТ соҳасида касб таълими йўналишининг талабалари учун «Таълимда ахборот технологиялари» фани доирасида инновацион дидактик модель ишлаб чиқилган. Ушбу моделни ўқув жараёнига қўллаш усули билан экспериментал гуруҳда баҳоланди. Натижада қуйидаги натижаларга эришилди. Натижалар диаграмма кўринишда келтирилган (1-диаграмма).

1 Диаграмма

даволат машғулотга қизиқиш машғулотга қатнашиш ўзлаштириш (71%дан ортиқ) назорат гуруҳи экспериментал гуруҳ

Диаграммдан кўриниб турибдики, назорат ва экспериментал гуруҳларда таълим оловчиларнинг сони бир хил -13 нафар. Ўқув жараёнида инновацион дидактик моделини қўллаш таълим оловчиларнинг машғулотларга қизиқиши, машғулотга қатнашиши каби кўрсаткичларга таъсир этди, шунингдек ўзлаштириш ижобий томонга ўзгарди.

Адабиётларнинг назарий таҳлили ва ишлаб чиқилган инновацион дидактик моделларнинг амалий қўлланилиши таълимнинг анъанавий ва инновацион тизимидаги фарқларни аниқлаштирган ҳолда, таққослашни амалга ошириш имконини берди (1-жадвал).

1-жадвал. Таълимни ахборотлаштириш шароитида анъанавий ва инновацион ўқитишни қиёсий тавсифи

Анъанавий таълим тизими	Таълимни ахборотлаштириш шароитида ўқитиш
Педагог фаолияти	Педагог фаолияти
	Инновацион фаолият мазмуни
Етакчи манба билимларни беради	Маслаҳатчи (бошқарувчи, режиссёр, техника билан бошқарувчи)
	Педагогик вазифаси
Ўқитиш	Урганиш, бошқариш, ташкиллаштириш, мустақил ишлаш фаолиятини кенгайтиради
	Ўқитиш мақсади
Билим, малака ва кўникмаларни шакллантириш	Компетенция, компетентлик ва креативлиликни ривожланиши.
	Ўқитиш шакли
Фронтал	✓ Интерфаол, гуруҳларга бўлиб ишлаш, ✓ Шартли пассив боғланиш шакли ✓ Актив боғланиш ✓ Фаолиятли шакл ✓ Тадқиқотли шакл
	Ўқитиш методи
Маъруза, ҳикоя, тушунтириш, йўл-йўрик бериш, кўрсатиш, видеоусул Оғзаки, савол-жавоб, матнли, кўргазмалар	Интерфаол, видеомъруза, мультимедияли лойиҳа, MOODLE тизимида ишлаш, интернет тармоғи, эл.почта, лойиҳалар ишлаб чиқиш, замонавий электрон АКТ восиларидан фойдаланиб, турли ахборот тизимлари ва интеллектуал ўқитиш методлари (ПДВ) ва воситалари
	Ўқув воситалари
Дарслик, ўқув қўлланма, таркатма материал, асбоб –ускуналар, кодоскоп, макет, схема	Компьютер, мультимедия проектор, электрон доска, планшет, электрон дарслик, интернет, булутли технологиялар, moodle SMART хона, виртуал лаборатория, электрон кутубхона, аудиовизуал
	Мустақил таълим
Кам даражада	Электрон шаклда баҳоланиш жорий этилганлиги, кафолатланган натижага эришиш, режалаштириш ва лойиҳалаштиришни ташкиллаштириш, ҳамкорликда ишлашнинг баҳоланиши
	Баҳолаш
Езма, оғзаки, тест	Электрон тест (ностандарт тестлар), электрон портфолио, ассисмент, ўқув маҳсулотининг оптимал технологик сифати, фактографик хатолар, ахлоқсиз, нозтик компонентлар йўқлиги, ўзлаштирилган билимлар назорати (ўз-ўзини баҳолаш)
	Кутилаётган натижалар
Аниқ натижа мавжуд эмас	✓ Ўқув фаолиятни педагогик психологик ва дидактик принциплар асосида қуришга имкон беради; ✓ Ўқув фаолиятини бошқариш турли усуллари амалга ошириш имконияти; ✓ Ўқув материаллари мазмунида ўзлаштирилган билим, кўникма ва мадакаларни эътиборга олиш; ✓ Ўқитишни индивидуаллаштиришга имкон бериш; ✓ Маълумотни тақдим этишнинг барча усуллари ўринли ишлатиши (матн, графика, тасвир, товуш, ранг) маълумот тақдим этиш тезлигини мажбурламаслик ✓ Фақат компьютерни бошқарувчи мулоқатни эмас, балки таълим олувчиларни ҳамбошқарувчи мулоқатни олиб бориш. Бунда таълим олувчилар ҳам саволлар бериши керак. ✓ Дастурга исталган вақтда кириш ёки ундан чиқиш имконияти. Аввал ўзлаштирилган ўқув материаллига қайтиш имконияти; ✓ Ўқув фаолиятига ўзгартишлар киритиш имконияти.

Жадвалдан келиб чиқиб, ахборотлаштириш шароитларда инновацион фаолият педагог ва таълим олувчиларнинг таққослаш бўйича сифатли ўзгаришларнинг шарти бўлиб ҳисобланади, хусусан:

Педагогга:

1) Ўз имкониятларини намоён қилиш, ўзининг ижодий потенциални ривожлантириш ва касбий салоҳиятини ошириш.

2) Машғулотларни инновацияларни ҳисобга олган ҳолда машғулотларни ўтказиш сценарияларини ўзгартириш ва бойитиш.

3) Таълим олувчиларнинг ўқув мотивациясини ва ўқитилаётган фанларга қизиқишни ошириш.

4) Электрон таълим ресурсларини яратиш таълим олувчилар томонидан билимлар яхши ўзлаштирилиши ва ўқув жараёнини ижодийлаштиришга, ва имкон қадар уни машаққатли ва зерикарли фазаларини қисқартириш имконияти

юзага келади.

Таълим олувчилар:

1) Таълим тизимининг объект позициясидан субъект позициясига ўтади.

2) Таълим олувчиларнинг ўқув-билиш фаолиятининг хусусияти ва натижаси ўзгаради, чунки унда нафақат билим ва малакалар ривожланади, балки кўникмалар ва компетенциялар шаклланади.

3) Таълим олувчиларнинг индивидуал-психологик хусусиятлари ривожланади: амалларни мотивациялаш малакасини ривожлантириш, ўзлаштирилган ахборотни мустақил қўллай олиш, ижодий шаблонсиз тафаккурни шакллантириш, уларни табиий имкониятларни максимал тарзда очиб бериш ҳисоби-га ривожланиш.

4) Иқтидорли ва ўзлаштириши паст бўлган таълим олувчилар умумий ривожланишида имкон қадар энг юқори натижаларга эришишларида

кўмаклашди.

Шундай қилиб, ахборотлаштириш шароитида педагогнинг инновацион фаолиятига асосланган инновацион жараён таълим жараёни ва жамият фаолиятининг бошқа соҳаларини такомиллаштиришга қаратилган. Янги инновацион технологияларни

ўзлаштирган ва уларни кундалик педагогик фаолиятига фаол жорий этган педагогларга таълим муассасаларида ҳар доим эҳтиёж катта бўлганлигини ва таълим олувчиларни ўқитишда олий таълим тизимида катта аҳамиятга эга бўлишини алоҳида белгилаб ўтиш керак.

Адабиётлар

1. Мирзиев Ш.М. 2016 йил 18 октябрда Тошкент шаҳрида Ислом ҳамкорлиги ташкилотининг ташки ишлар Вазирлар маҳкамасининг 43-сессияси очилиш маросимидаги нутқи.

2. Azizxojayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogic mahorat. O'quv qo'llanma. -T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamgarmasi nashriyoti. 2006, 160 - б.

3. Словарь философских терминов. 2-е изд., доп. и испр. – Кемерово: 2011, -С. 255.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақола ахборотлаштириш шароитларида олий таълим муассасалари педагогининг инновацион фаолияти бўйичаги масалага бағишланган. Мақола муаллифи икки тизимнинг мазмуни, методлар, шакллар, ўқитиш воситаларини таққослаган ҳолда, ўқитишнинг анъанавий ва инновацион тизимларини жадвал кўринишида қиёсий таҳлилининг натижаларини келтирган.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается вопросу инновационной деятельности педагога высшего учебного заведения в условиях информатизации. Автор статьи приводит в виде таблицы сравнительный анализ двух систем обучения: традиционной и инновационной, сопоставляя методы, формы, содержание и средства обучения.

SUMMARY

The article is devoted to the issues of the innovative activity of a teacher of a higher educational institution in the conditions of informatization. The author of the article gives a comparative analysis of the two learning systems in the form of a table: traditional and innovative, comparing methods, forms, content, and teaching aids.

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ЎҚУВЧИЛАРДА ИЖТИМОЙ ФАОЛЛИК КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА МОТИВЛАШТИРИШ

Ш.С.Шодмонова - профессор

Тошкент давлат педагогика университети

Х.Х.Ҳамзаев - катта илмий ходим-изланувчи

ЎзПФТИ

Таянч сўзлар: таълим-тарбия, ижтимоий фаоллик, таълим жараёни, креатив, фаолият.

Ключевые слова: образование-воспитание, общественная активность, образовательный процесс, креатив, деятельность.

Key words: education-upbringing, social activeness, educational process, creative, activity.

Мамлакатимизда мустақилликни қўлга киритган дастлабки кунларидан бошлаб таълим тизими бўйича аниқ мақсадга қаратилган ислохотлар изчиллик билан амалга оширилмоқда. Жумладан, таълим-тарбия жараёнини такомиллаштириш, мазкур жараён иштирокчиларининг моддий ва маънавий турмуш шароитини яхшилаш, таълимга турли янги инновацион технологияларни олиб кириш ва бўлгуси ўқитувчиларнинг касбий тайёргарлигини оширишга йўналтирилган чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Зеро,- деб уқтирган эди, Ўзбекистон республикаси Биринчи президенти И.А.Каримов, - биз жамиятимиз тараққиётини фақатгина иқтисодий, ижтимоий фаровонлик билан эмас, халқимизнинг маънавий баркамоллиги, демократик ва инсонпарварлик тамойилларининг кишилар онгида нечоғлик чуқур илдиз отиши билан баҳолаймиз” [1].

Бўлажак бошланғич ўқитувчилари ўқувчиларда ижтимоий фаоллик кўникмаларини шакллантириш тизимини такомиллаштиришда педагогик таълимни ижтимоийлаштириш муҳим аҳамиятга эга бўлиб таълим жараёнида амалга оширилади. Педагогик таълим жараёни эса бўлажак ўқитувчининг маънавий, ахлоқий, ижодий ва жисмоний потенциалини шакллантиришга йўналтирилганлиги билан ўқувчиларда ижтимоий фаоллик кўникмаларини шакллантиришда ижтимоийлик касб этади. Яни таълимни ижтимоийлаштириш бўлажак ўқитувчини ўз-ўзини англашга, ўз-ўзини назорат қилишга ва ўзини –ўзи шахс сифатида шаклланишига имкон беради.

Юқоридаги фикрларга таяниб айтиш жоизки яратилаётган бундай имкониятлардан оқилона фойдаланган ҳолда олий ўқув юртларида таълим-тарбия жараёнини ривожлантириш, илғор таълим-тарбия методларини ва воситаларини танлаш ҳамда инновацияларни таълим жараёнида тўла татбиқ этиш замон талабларига мос ижтимоий фаол, юксак

малакага эга мутахассислар тайёрлаш имконини беради.

Бундай вазифалар ўз-ўзидан амалга ошмайди бу ўринда бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг қизиқишлари, эҳтиёжлари ва имкониятларини ўрганиш, ўқув фаолиятини такомиллаштириш ва ривожлантириш орқали уларда ижтимоий фаолликни ошириш муҳим саналиб бунда мотивлаштириш ўзига хос аҳамиятга эга. Демак мазкур жараённи мотивлаштириш бшлажак ўқитувчиларни ижтимоий фаоллиги ва унинг даражаси билан белгиланади. Ижтимоий фаоллик ҳар бир шахснинг интилиши, ҳаётдаги мақсад-муддаолари, шахсий фаолияти, келажақда қўлга киритиши лозим бўлган етукли даражасига эришиш йўлида ўз имкониятларидан максимал фойдаланишда муҳим бўлган саъй ҳаракатлари билан белгиланади. Мазкур жараён шахснинг ташаббускорлик, ташкилотчилик, тadbиркорлик, фидойилик, ишбилармонлик инсонпарварлик, халқпарварлик каби фазилатларини ҳам ривожлантиришда ва мотив бўла олади.

Шундай экан, мотив ўзи нима? Мотив деганда нимани тушуниш мумкин.

Ижтимоий фаолликни шакллантиришда қайси мотивлар муҳим аҳамият касб этади? Ўқувчиларда мотивлар олдиндан шаклланган бўлиши мумкинми? Мотивларнинг қандай турлари мавжуд.

Е.П.Ильиннинг фикрига кўра, мотив – одамни муайян ҳатти-ҳаракатларга ундайдиган бош сабаб. Одамни фаолиятига ундовчи асосий сабаб унинг эҳтиёжларидир. Бинобарин, эҳтиёжларнинг турига қараб мотивлар ҳам ҳар хил бўлади. Психологияда мотивлар иккита катта категорияга бўлинади: табиий мотивлар ҳамда маънавий мотивлар. Мотивлар, уларнинг мазмунини акс эттириш шаклига қараб ҳам бир-биридан фарқ қилади: хиссиёт, тасаввур, фикр, тушунча, ғоя, маънавий идеал ва бошқа мотивлар. Баъзи ҳолларда мотив алоҳида ҳаракатларга ундаб, бу ҳаракатнинг мақсади билан бевосита мос келади.